

GRUDA

Št. 6.

1925.

Leto II.

Poštšina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka 6.

Rudyard Kipling - Dr. Matej Šmalc: Od morja do morja. — **Ivan Albrecht:** Fantazija. — **Ivan Albrecht:** Zvečer. — **Ivan Albrecht:** Kupil bom čašo... — **Gustav Strniša:** Gorjanec. — **Aristophanes-dr. Fran Bradač:** Acharnjani. — **Miloš Štibler:** V Macedonijo. — **Jan Veruda - Ferdo Kozak:** Gospod Ryšánek in gospod Schlegel. — **A. B.:** Užitne in strupene gobe. — **Anton Ažbe,** slovenski slikar. (Slika.) — **Dr. Metod Dolenc:** Naše vinogradništvo v luči pravne zgodovine. — **Jan Dec:** Delo „Zveze kmetske mladine“ na Poljskem. — **† Dr. Klement Jug:** O človeški vesti. — **Jan Dec:** Zveza poljske mladine in poljski agrarci. — **RAZGLEDI:** Organizacija. — Pomenki in nasveti. — Prosveta. — Listnica uredništva.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—. Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. **samo** upravl. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: **Ivan Albrecht.**

Odgovorni urednik: **Janko Vičič.**

Vse cenj. gg. naročnike, ki doslej še niso poravnali naročnine za letošnje leto prosimo, da to store čim preje, sicer bomo neljubo primorani ukiniti nadaljnjo pošiljatev „Grude“ vsakomur, ki bi do konca tega meseca naročnine ne poravnal. **Upravišтво.**

VSE ZAHTEVA DOBRO ZLATOROG MILO!

ZLATOROG

MESEČNIK ZA LJUDSKO PROSVETO

Rudyard Kipling-Dr. Matej Šmalc:

Od morja do morja.

(Dalje.)

V mrtvi palači — grobovju ljubezni in sovraštev, prežitih in skončanih pred stoletji, grobovju spletk, ki so se končale tako, davni spletkarji tega pač niso slutili, da je prišel v deželo britanski turist z vodnikom v roki in tropičnim klobukom na glavi — v tej mrtvi palači se občutek tesnobe umakne navadni nedostojni radovednosti. Anglež je hodil po vseh delih palače, nikogar ni bilo, celo ne duhov umrlih kraljic, ki bi ga bil vstavil pri slonokoščenih vratih v ženske sobane, kjer je svojčas tekla hladilna voda po izklesanem mramornatem žlebu. Na to zamreženo okno je položila svoje roke rastlina plazilka, v oni stenski vdolbini je bil pa strah starih gnezd. Bogve, ali je tista častita lady, ki se ji je posrečilo pribarantati tako velik del Jey Singhove knjižnice sploh kdaj vstopila s svojimi nežnimi nožicami v urejeni vrt v Dvorani Naslade tam za tistim omrežjem. Mogoče je bil v avdijenčni dvorani štiridesetih stebrov izdan ukaz za smrt poglavarja birjoghaarskega in kdo ve, pri katerem zidu je gledal kralj, ko so jahali jezdec po strmi kamniti poti navzgor proti palači, noseč na svojih sedlih glave najhrabrejših iz Rajore. Nešteto je bilo vprašanj na vsakem dvorišču, v vsaki ječi in celici, toda edini odgovor je bilo gruljenje golobov.

Kdor hrepeni po lepoti, bi jo v tej palači imel v izobilju; kdor občuduje moč, bi je našel več kot dovolj. Z mozaiki in rezanim mramorjem, s steklom in barvo so kralji, ki so si bili izvolili to sedaj zapuščeno stavbo, storili vse, da so njihove oči kraljevsko in čudovito počivale. Toda vsak opis umetniške strani palače bi bil, če že ne nemogoč, utrudljiv. Preudaren človek naj si ob času

in s priložnostjo kraj ogleda, pa bo vsaj v majhni meri videl, kakšno je moralo biti to uporniško, razkošno in smrtonosno življenje, ki so mu napravili konec naši guvernerji, podguvernerji, komisarji, polkovniki in kapetani ter subalterni.

Z vrha palače lahko pregledate, če vas je volja, celo pobočje hriba. Spotoma na hrib je Anglež gledal mesto od spodaj navzgor ali pa v isti ravnini. Tu mu je pa zrl prav v srce — srce, ki je prenehalo biti. Nobenega glasu ni bilo, ne človeškega ne živalskega in ni zaškrtnil niti brusni kamen v teh ubogih ulicah — nič kakor edinole gruljenje golobov. Sprva se je zdelo, kakor da palača sploh ni razvaljena, da bodo zdajpazdaj prišle ženske na hišne strehe in da bodo zazvonili v templjih zvonovi. Ko se je pa Anglež skušal razgledati po ovinkih ulic, je videl, da se izgublja v zapletenem grmičju in kupih podrtega kamenja in da so razne hiše na široko raztrgane ter razklane od strehe do tal, tako da je skozi luknje sijalo jutranje solnce. Žlebovi so bili škrbasti in stensko zidovje je razpadlo, tako da so bili haremski prostori brez sramu odprti v beli dan. Pri kraju mesta so močno zidane hiše že izginjale in se sesedale v kupe kamenja, v katerem se skoro niso dale razločiti plošče in stene; težko bi bilo zopet načrtati tloris kamnitih temeljev. Senca palače je ležala na obeh tretjinah mesta in drevesa so senco še poglobila.

„Kdor se je sklonil nad mrtveca kdaj“ po uri, ki o njej poje Byron, ve, da oblika človeška otopi in se razleze — lice blede in gasne. Enak odvraten izraz se kaže na licu *Kraljice Prelaza*, in ko se oko tega zave, se začudi, kako je sploh kdaj moglo verjeti v njeno življenje. To je mesto, čigar grobovi so vkopani v steno v jami, „a družba vsa se krog grobov je zbrala“, sestre so mu Patros, Zoan in No.²¹

Pod vplivom čistega inzularnega instinkta je Anglež pobral kos malte in jo je zagnal s stene palače v temne ulice. Malta je odskočila od slemena neke hiše, se odbila od oknice in padla na majhen trg; padec se je slišal votlo in odmevajoče, kakor če pade kamen v vodnjak. Potem se je nad glasom zopet zgrnil molk, dokler nista v oddaljenem dvorišču privezana žrebca pričela rezgefati znova. Puščoba vlada v veliki indijski puščavi na zapadu, puščoba je nad širnim morjem, toda zapuščенost Ambre je večja kakor vsaka samota na zemlji in na morju. Na stotisoče ljudi se je trudilo z graditvijo zidov, ki oklepajo mesto, hramov in basti-

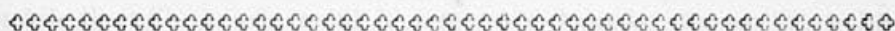
²¹ Mrtva mesta. No = v sv. pismu stare zaveze ime za nekdanje egiptovske Tebe.

jonov, ki se ob zidovih dvigajo, utrdbe, ki stojijo najvišje, kanalov, ki so svojčas dovajali vodo v palačo, in jezerskega vrta v dolini. Samo Renan bi mogel opisati, kakšno je vse to danes, samo Vereščagin bi mogel to naslikati.

Po tej zadovljivi ugotovitvi je šel Anglež nizdol skozi palačo in skozi nešteto zavdarjajočih in sugestivnih malih prostorov na dvorišče k svojemu slonu, ki ga je kmalu zopet prinesel nazaj v devetnajsto stoletje, upodobljeno v Njegovega Visočanstva Maharadže stiskalnici za bombaž, ki je dajala 27 odstotkov dobička, bila opremljena z obema strojema po 50 konjskih sil, s hidravlično stiskalnico za tlak treh ton na kvadratni palec in seveda na vse, kar je na njem. Stiskalnica je bila postavljena pod čedno streho iz žlebasto pločevine tik ob jeyporski postaji in je bila v najlepšem redu, ampak po pogledu na Ambro je kalila ubranost. V strojih in duhu surovega bombaža je bilo nekaj drzkega.

Človek v Jeyporu ne sme mešati modernega in starinskega.

(Dalie prih.)

Ivan Albrecht:

Fantazija.

Otrok sanja:

Bogve, kako je visoko nebo —
višnji obok — in kdaj in kako
bi mogel dospeti do njega...

Mladenka drhti:

Dejal mi ljubi je, da v mojih si očeh...
Glej, vem, da to je greh
in ne verujem tega —
A čuj, moj Bog! Ti Stvarnik si njegov,
pripelji varno ga domov...
Z vsem srcem upam vate,
le njega obvaruj mi zlega.

Ivan Albrecht:

Zvečer.

Zvečer, ko je mrak,
začujem tvoj znani korak
v polsnu.
In daleč mi misli,
še dalje mi želje
razkošne gredo.

Zvečer, ko je mrak,
vzcveteš kakor mak
pred menoj.
In moja ljubezen —
vijolica skrita —
drhti za teboj.

Ivan Albreht:

Kupil bom čašo . . .

Kupil bom čašo, natočil si vina,
v vinu namočil bom cvetja — pelina,
potlej porečem ji: „Sreča lažnjiva,
pridi in skupaj se zdaj ga napijva!“

Sreča res prišla bo, se bo smejala,
in kakor vedno še — mi bo lagala,
jaz pa ji piti dam, zraven se smejem,
z vinom — pelinom srce si ogrejem.

„Taka je, taka je, Sreča lažnjiva,
vendar se enkrat ga skupaj napijva!
Ko ne bo čaše več, ko ne bo vina,
se bom spominjal vsaj v srcu — pelinal!“

Gustav Strniša:

Gorjanec.

I.

Ko je Marjana tisto leto obležala, jo je zaskrbelo slutnja, da ne vstane nikoli več.

V hribih, na strmi samini, je stala koč, kjer je prebila polovico svojega življenja. Jurij, nje mož, je bil gorjanski kmet, ona hči nižinskega bajtarja. Pobaral je zanjo in oče jo je rad dal od hiše, saj je imel doma še dve dorašli hčeri. Vzela je Jurija brez ljubezni in mrznje, ubogala je očeta kakor vedno. Svoje sanje je pokopala v svoji prvi, nesrečni ljubezni, ki je ostala skrita globoko v nje duši.

Dober mož je bil Jurij in kmalu se ga je privadila. Srečno sta živela v svoji samoti, redila čredo ovac in sivo kravo. V dolino nista mnogo zahajala. Jurij je bil čudak, družbe se je ogibal, če je prišel med ljudi, je bil molčeč in čmeren, a na svojih planinah je ostal vesel in mladostno živahen.

Marjana je bila trhlejša zdravja. Nje otožna nraga je zadobila v višini mil, nežen izraz. Skoro pri vsaki stvari se je zasolžila, vse jo je navdajalo s posebno privlačnostjo, ginjenostjo in ljubeznijo. Spoznala je, da je našla v tem svojem drugem domovju svoj pravi dom, kakršnega pač ni pričakovala tedaj, ko so jo možili z Jurijem. Bil je vedno dober, vedrega obraza je opravljal svoje delo in pomagal celo nji, ki je bila dokaj šibka.

Spočetka je domnevala, da si popolnoma opomore v tem svežem planinskem zraku. Nje zdravje se je res navidez boljšalo; saj ji tu

ni bilo treba garati kakor doma, kjer je vsak molče vlekel do konca. Spominjala se je svoje matere, ki je kakor drobno živinčce delala do zadnjega, še teden pred smrtjo pospravljala po hiši in šele tedaj legla ter popolnoma izmzgana mirno umrla.

Marjana je slutila, da je jetična. Ko je hodila okrog hiše in gledala nebesno jasnino, se ji je dozdevalo, da raste tam na zapadu drobna črna pika, oblak je, ki se veča in veča. Težko spoznanje jo je vselej tedaj obšlo, nebo se ji je dozdevalo življenje, a tista črna pika nje bolezen. Dobro je čutila, da je zboljšanje samo trenotno, vedela je, da se črna pika vedno veča, saj ji je bolj kljuvalo v notranjosti. Bala se je samo za dete, ki ga je nosila pod srcem, trepetala zanj in molila, naj bi bilo njegovo obzorje jasno, brez tistega strašnega oblaka.

* * *

Zdaj je umirala, poleg nje je čivkalo drobčeno dete. Ob vzožju je plakal Jurij, tiho so polzele solze po obrazu in vzhlestevale na neobriti bradi. Poleg njega je stal mladi hribovski župnik Tomaž v visokih škornjih, krepko molil in jezno strmel predse. Že par let je bil med temi gorjanci in tudi sam je postal hribovec, saj je bil njegov videz že od narave trd in osoren, a srce je imel dobro kakor presni kruh, in vsi so ga ljubili. Opravil je molitve in odhajal. Jurij ga je spremil do vrat. „Kako bo s črvičem, treba ga bo komu izročiti, naj pride svakinja ponj,“ se je oglasil župnik.

„Da, da tako bo najboljšo,“ odgovarja Jurij, „če srečno malo odraste, ga pa spet vzamem k sebi.“

„No, le napravi, da bo prav! Jutri se spet oglasim. Hvaljen Jezus!“ Župnik je odkorakal.

Marjana se je poslavljal: „Mož moj dragi, pazi na otroka, spomin name naj ti bo! Nekdaj sem mislila, da te ne bom mogla ljubiti, pa si mi postal dražji od vsega. Zakaj moram iz teh mojih hribov; toda je pač božja volja, kaj ne Jurij! Dete naj vzame Franca, dobra je moja sestra, toda nikar ga ne pusti pri nji. Nazaj sem mora, ko nekoliko doraste, tu bo zdrav in močan, da postane enkrat tvoj naslednik. Z Bogom Jurij, hvala ti za vse! Jurij, moj Jurij!“

Dvignila se je bolnica in kriknila: „Mati!“ pala nazaj in izdihnila.

II.

Kje ste vile, gorjanke, kje je vaša pesem? Kdaj ste izginile? Pastirjevi piščali ste dehnile svoje jasne zvoke in pastirico ste učile svoj spev, ki je bil naša narodna melodija, sladki odmev šelestenja starih lip, žuborenje veselih potokov in grmenje sivih gor, ki zdaj mol-

čeče zro v dolino, kjer životari pomehkuženi rod, ki je pozabil vse naravno in preprosto.

Da, še se oglasi vila v gori, sama in žalostna kot bi zašla v teh grebenih, še zavabi posameznika, da mu zadrhti srce, toda takoj je pozabljena, saj privlačuje človeka nižina v megle vsakdanjosti. —

Kje so naše krasne gorjanke? Po Bledu sem hodil; nedelja je bila, zvonovi so veselo potrkavali in šel sem v blejsko cerkev, da pomolim k Bogu med svojimi. Pa sem srečaval naše dečve, skoro vse so blestele v gosposki svili in preozkih lakastih čevljic, ki so jim stiskali noge, da so komaj hodile. Le par stark sem zagledal v lepi narodni noši, ki so ponosno korakale skozi vrsto mladih, in spoznal sem v njih lepe, pozabljene spomine.

Teta Franca je bila vdova. Domovala je v dolini, v beli, zidani hišici, gojila svoj rožni vrt in oskrbovala prostrano njivo. Nje mož se je ponesrečil v Ameriki, odkoder ji je društvo rudarjev pošiljalo stalno mesečno podporo.

Z veseljem je botrovala Jurjevemu otroku, ki so ga krstili za Andreja in ga potem vzela k sebi na dom. Nje tašča, s katero sta živeli skupno, se je takoj prve dni zagledala v ljubko dete in pazila nanj. Ko je Andrejček shodil, ga je vodila okoli hiše. Sosed, kolar, ji je napravil leseno koreto, položila je vanjo svojega ljubčka in ga vozarila okoli.

Ko je otrok pričel brbljati in polagoma izgovarjati razne besede, ga je vedno opozarjala na to in ono, zlasti na krasoto prirode, v kateri je bila tako srečna. Polagoma je jel deček misliti in ona mu je pripovedovala lepe pravljice ter ga smehljaše opazovala. Večkrat je potem posedal zamišljen pri potoku, ki je žuborel mimo hiše in premišljeval, kar je slišal. Včasih mu je izrezljala papirnat čolniček in spustila sta ga po vodi, z očmi sta spremljala njegovo pot in stara mati je razlagala otroku, kam čolnič potuje in kakšne nevarnosti mu prete. Nikoli ne doseže morja, papirnat je in slaboten kakor slamnata bilka, a tam so ladje, veliki in ogromni parniki režejo valove kakor silni, blesteči plugi brezkončno njivo. Ti parniki žare kakor naši snežniki v večerni zarji in morje je daljna ravnina, polna teh svetlih plavajočih gričev. Kadar pa staro morje vskipi, tedaj gorje vsem, kajti ladje prekucuje kakor bi bila vsaka izmed njih ta drobna, papirnata barčica in meče jih semterja.

Deček je z očmi požiral babičino pripovedovanje in sanjal.

Najbolj mu je ostala v otroški duši slika gorske vile, in v spanju jo je večkrat videl. Prepričan je bil, da še zdaj živi tam na planjavi, da varuje tudi njegovega očeta, samotnega hribovca, gotovo se tudi

pogovarja ž njim in mu daje svoje dobre svete. In tedaj je zahrepenel po tistem domu v samotnih gorah, ki mu ga je tako lepo opisala starka, in zaželel si je k očetu, ki ga je že večkrat vabil s seboj in mu obljubil, da ga v kratkem res popelje na lepe planine.

Andrejček se je poslavljaj, da odide z očetom. Stara mati in teta sta ga neradi pustili, saj sta ga vzljubili kakor lastno dete.

Andrejček je ostal šibek in slaboten deček. Tedaj mu je bilo pet let. S težavo je lezel za očetom v hribe in vendar s tihim pričakovanjem. O vili gorjanki je sanjal, gotovo jo enkrat zagleda in pove mu, kje bi našel svojo srečo, in pojde jo iskat.

Ko deček ni mogel dalje, ga je nesel oče štiporamo. Krepki mož ni čutil dečkovega lahkega bremena, le drobni rokci je čutil, ki sta se mu krčevito oklepali vratu.

Andrej se je zveselil svojega doma in tišine, ki je vladala v gorah in zelo prijetno se je počutil.

Zjutraj je vstajal in begal za ovčami, gledal zlato zoro in sanjal o svoji vili. Tam iz zarje vstane, solnčni žarki bodo nje krila, ognjena jutranjica se bo utrinjala v nje blestečih očeh, v prosojno meglico bo odeta, nje lasje bodo prozorni valčki gorskega vira, lesketajoči in skrivnostno šušteči.

Dolgo je iskal vile in jo čakal, toda ni je bilo. Enkrat je vprašal o njej očeta, ki ga je potolažil, da naj ostane priden in dober, pa bo vilo gotovo enkrat videl.

III.

Nad strmim prepadom je ležal Andrej in gledal v dolino. Drobno telesce je bilo videti krepkejše, kožo mu je porjavelo solnce.

Sanjal je z odprtimi očmi.

Daleč spodaj so ždela skromna selišča, iz njih so se radovedno dvigali zvoniki in kukali skozi drevje, zlata jabolka so blestela liki drobne zvezde.

„Bog gleda name,“ si je mislil Andrej, „Bog dolincev!“

Tedaj se je pa naenkrat spomnil vile in se ozrl na zapad.

Solnce je zahajalo. Povsod je lilo rdečo, opojno svetlobo. V daljavi je trepetala drobna meglica in se bližala vsa ožarjena.

„Moja vila,“ je šepnil Andrej in hrepeneče iztegnil roko. Meglica se je bližala in obstala nad prepadom.

Tedaj je naenkrat završelo, iz razpoke v skali so lezle drobne, bele podlasice in se mu plesoč bližale; največja je bila že tik njega in dobro je čutil, kako ga je ugriznila v prst. Kriknil je in dvignil roko, da bi jo odpodil, pa je švignila kvišku v megleno postavbo, zablestela

krog njenega vratu in izginila z belimi tovarišicami vred. Tedaj se je megla razkrojila, iz nje je vstajala vedno jasnejša podoba in nad prepadom je stala vila in se nasmehnila: „Želel si me in prišla sem. Da sem res pri tebi, imaš znamenje na svojem prstu, ki ti ostane celo življenje. Moj prstan je to, ki ti ga izročam. Zdaj veš, da si moj, samo moj! Ostani pri meni v teh mojih hribih, nikdar se mi ne izneveri in ne hodi od tod, če hočeš postati večno moj!“

Nasmehnila se je in nje lahna tenčica je zatrepetala. Nagnila se je nad otrokom in ga poljubila.

Tedaj je Andrejček začutil, kako se nekaj vročega v njem dviga, val krvi mu je bruhnil iz ust in pordečil obraz ter se razlil po blestem cvetju krog glave, vse je zaplesalo okrog njega.

Vila je odplavala. V daljavi je lahno trepetala nje tenčica in se spajala z blestenjem večerne zarje. Črna mračina je legla Andreju na oči, skušal se je dvigniti in še enkrat pozdraviti vilo, pa se je utrujen zgrudil in se onesvestil.

Tisti dan se je Jurij zakasnil v gozdu, ki se je širil onstran strmine in se je dokaj pozno vračal domov. Zelo se je prestrašil, ko sina še ni našel pred hišo niti v hiši.

Sel ga je iskat in ga dobil nad prepadom ležečega v nezavesti. Ko je opazil krvavi izpljunek, ga je zbolelo srce. „Materina bolezen,“ je tiho vzdihnil in ga odnesel domov.

IV.

Andrej je kmalu okreval. Oče ga je nesel v dolino k padarici, ki je kuhala zdravilne rože, in ta mu je svetovala, da naj dečka da kam drugam, češ, da je planinski zrak preoster za tega nežnega otroka.

Jurij je odnesel dečka k teti Franci, ki ga je takoj sprejela v oskrbo.

Stara mati mu je zvesto stregla, pazila je nanj in mu pripovedovala spet lepe pripovedke.

Tedaj ji je Andrej zaupal skrivnost o vili in ji pokazal svoj prst. Nič mu ni oporekala radi vile, ker mu ni hotela ukrasti nežnih sanj mladosti, le radi rane na roki je rekla, da se je najbrže udaril na kamenju, ali pa ga je res ugriznila kaka žival, čeprav se je tudi nji dozdeval čuden okrogli obronek krog in krog prsta.

Ko je deček spoznal, da babica bere svoje povesti iz knjig, se je hotel učiti čitanja tudi on. Ko je okreval, je jel siliti v branje in se učiti. Zaželel je hoditi v šolo in teta je pregovorila očeta, da je privolil, da gre deček v mestne šole.

Čudno tesno je bilo Andreju, ko je oče privolil, da sme v mesto. Naenkrat se je spomnil vile gorjanke. Zadnjo noč se mu je spet prikazala in ga svarila, naj ne hodi, toda zjutraj se je z očetom odpeljal.

Ko sta prišla v mesto, ga je oče izročil mladi gospodinji Držajki, ki je imela še dva druga dečka v šoli.

Sladka je bila gospodinja in sila zoprna ženska. Za vsako malenkost je otroke bunkala, a potem govorila prijazno in hinavsko. Imela je tudi starejšega dijaka, visokošolca, o katerem je Andrejček čul stvari, ki jih ni razumel, le toliko je vedel, da ima tega dijaka rada in da sili vedno za njim. Imel je svojo sobo, ki je mejila na sobo gospodinje; čeprav so bili dijaki še sami otroci, so kmalu spoznali, da znaša gospodinja vso slabo voljo nad njimi in da je ista odvisna od gospoda visokošolca, saj kadar je bil on z gospodinjo prijazen, je bila tudi ona z njimi dobra in nasprotno.

Andrej ni maral gospodinje, vendar je vztrajal pri nji. Začasno se je čutil zdravejšega in krepkejšega, tudi učenje mu je šlo za silo. Svoje otroške sanje je kmalu pokopal, spoznal je zmotno domišljijo, prevladala je kruta resnica, vendar mu je včasih v mirnih sanjah slika čarobne vile zalebdela pred očmi.

Nekega dne se je vrnil premočen z izprehoda, hudo se je prehladil, stara bolezen se je naenkrat povrnila. Čutil je, da slabi, vendar je vztrajal v šoli. Dovršil je ljudsko šolo, toda zadnji čas je tako oslabil, da ga je zaskrbelo in zato je pisal očetu, naj pride k njemu, ker se ne čuti popolnoma pri zdravju. Lotevale so se ga vedno hujše bolečine in ostri zbodljaji v prsih so se ponavljali.

Jurij je prihitel s svojih hribov in hotel vzeti sina s seboj; tudi teta ga je vabila, naj pride in ostane pri nji na posestvu, kjer postane enkrat njen naslednik. Andrej se pa še ni hotel ločiti od mesta. Priznal je očetu, da zahaja često v delavnico mojstra Kolenca, da bi se rad pri njem izučil mizarstva in se šele potem vrnil na kmete. Jurij, ki je svojega otroka zelo ljubil, si je mislil, da postane sin pri tem delu zdravejši in dogovorila sta se z mojstrom Kolencem, da je sprejel Andreja za vajenca.

Kolenc je bil resen in previden mož. Ko je uvidel, kako si deček prizadeva, ustreči mu, ga je kmalu vzljudil. Andrej je imel mnogo dela, le nedeljske popoldneve je imel proste in teh je bil zelo vesel. Kadar je bilo lepo vreme je zahajal na polje in v gozd ter na bližnje hribe, saj so ga še vedno vlekli planine, čeprav se je, vsaj navidezno, otesel njih privlačnosti. V takih slučajih je često ležal zamaknjen v travi, grizel smrečje in večkrat tudi tiho zaplakal; saj si je zaželel daleč od

tod h koči na gori, in tiste sreče si je zaželel, ki jo je občutil, ko je zrl pred seboj vizijo čarobne vile planinke. V takih hipih se mu je zazdelo, da se je iztrgal vsej lepoti in milini življenja in se pogreznil v puhlo in umazano vsakdanjost in delal je sklepe, da se vrne, kakor hitro se izuči.

(Dalje prih.)

Aristophanes-Dr. Fran Bradač:

Acharnjani.

Komedija.

(Dalje.)

Načelnik zbora:

Zdaj pa, ko mi je goleno skoro zdrevenelo že in ko starčku Lakrateidu²¹ noge se šibé hudó, je pobegnil. Toda moramo za njim, da se ne bo bahal, da ušel je Acharnjanom — dasi starci smo.

Član zbora:

Oče Zevs, bogovi vsi,
on je sklenil mir s sovragi,
ki jih vedno bolj črtim,
ker so uničili mi polje.
Miroval ne bom poprej,
dokler se jim ne zapičim
jezno kakor trn v meso,
da ne bodo več teptali naših trf.

Načelnik zbora:

Moramo ga poiskati. Kamen v roke in za njim!
Po vseh krajih ga iščimo, dokler ga ne najdemo!
Jaz se ne bi naveličal, kamenje metati vanj.

Sedmi prizor.

Dikaiopolis stopi na čelu slovesnega spreveda in z darilno posodo v roki iz hiše.
V sprevodu so njegova žena, hčerka in sužnji.

Dikaiopolis: Sveti molk med vami!

Načelnik zbora:

Tiho vsi! Saj čuli ste, možje, da bodi sveti molk.
To je tisti, ki ga iščem; toda vsi stopite vstran,
kajti mož gre, kakor vidim, ven na polje darovat.

(Vsi se stisnejo k zidu.)

Dikaiopolis: Sveti molk med vami!
Stopi naprej, deklè s košarico,
Xanthias ti pa drži fallos³² kvišku!
Na tla s košaro, hčerka, da začnemo!

Hčerka: Daj, mati, zajemačo, da polijem
daritveni kolač.

Dikaiopolis: Tako je prav!

(Moli.)

O bog Dionysos, glej dobrohotno
na moj spreved in na daritev to,
ki jo prinašam ti z družino svojo,
da, rešen vojne, srečno proslavim
tvoj kmečki praznik! Naj nam hasne mir,
ki sklenil sem na let ga trideset.

(Hčerki.)

O hčerka, lepa si in lepo nosi
košarico in glej častitljivo!
Presrečen mož, ki te poročil bo
in storil, da mu rano boš duhtela
kakor podlasica. Naprej sedaj
in pazi, da nakita kdo ne ukrade!

(Sužnjem.)

Xanthias, vi držite kvišku fallos
ter idite lepo za deklico!
Jaz pesem fallovo bom pel za vami.
Ti, žena, s strehe glej na nas! Naprej!

(Žena odide v hišo, Dikaiopolis poje fallovo pesem med sprevedom.)

O Phales, Phales, Bakchov drug,
ki spremljaš ga ponoči,
ki so ti žene vseč in lepi dečki!
Po petih letih te pozdravljam spet,
vrnivši se vesel na kmete.
Zasé sem sklenil zopet mir
in rešil se iz bojov in nadlog
ter Lamachovih rok.

O mnogo je prijetneje, o Phales, Phales,
če greš v fellejski³³ gozd
in najdeš Strymodora brhko sužnjo,

ki krade na skrivaj drva.
In primeš jo čez pas
ter dvigneš, položiš na tla
in jo osmučeš.
O Phales, Phales,
danes z nami pij,
in če boš jutri mačka imel,
posrkaj čašico miru —
in ščit obesi v dimnik!

³¹ Član zbora.

³² Fallos (= phallós), lesen klinec, ki je predstavljal moško rodilo in ki so ga nosili ob Dionysovih svečanostih v sprevodu; bil je simbol plodne sile prirode. Bog Phales je poosebljen fallos; prvotno Dionysos sam.

³³ Phelleós, pogorje v Attiki.

Miloš Stibler:

V Macedonijo.

(Dalje.)

Turki so prvotno preganjali krščanstvo, a z nacionalistično politiko so pravzaprav pričeli šele kratko pred odhodom iz teh krajev. Kosovo polje so hoteli pretvoriti v trdnjavo turštva. V ta namen so med drugim neposredno pred balkansko vojno začeli zidati pri Muratovem grobu turško bogoslovje. Temeljno zidovje je bilo že postavljeno in stoji še danes, toda vojna iz l. 1912. jim je menda za vedno prekržala ta in še mnogo drugih načrtov.

Odhajamo v smeri proti Prištini. Zemlja je tu valovita. Kmalu pridemo sredi polja zopet do mošeje, ki se imenuje „Vezirovo tulbe“, grob Muratovega vezirja, t. j. ministra, ki je istotako izgubil življenje v kosovski bitki. Prihajamo mimo čednih kmečkih hiš. Pred hišami vidimo po naše opravljene ljudi. Naseljeniki so. Veliko je že njihovo število na Kosovem polju, kar dokazujejo mnoge nove vasi, ki smo jih ta dan videli precej. Polje je vse lepo obdelano, a povsod je polno krvavorudečega cvetja, zvanega „kosovski božur“ (potonka, ki je povsod drugod vrtna cvetlica). Pripovedujejo nam, da to cvetje raste samo na onem mestu Kosovskega polja, kjer se je l. 1389. vršila bitka. Narod veruje, da je „kosovski božur“ zrastel iz krvi padlih srbskih junakov. Naš pesnik E. Gangl poje v svoji pesmi „Kosovo polje“:

„Oj, ti polje, Kosovo polje,
kaj v cvetovih mi zariš rdečih,
kakor bi te krvca porosila,
porosila, v rožah se strdila?“

„Kosovski božur“ je Srbom „sveto cveče“ in milo je bilo gledati, s koliko ljubeznijo so moji sopotniki, Srbi iz Beograda in od drugod, trgali božur, da ga nesejo na svoje oddaljene domove v spomin na Kosovo polje.

Kmalu prispemo na vzvišeno mesto, odkoder je sijajen razgled po celem polju in na gorovje kroginkrog polja. — To mesto je izbrano za kosovski spomenik. Veliki umetnik Meštrović je napravil načrt za „Kosovski hram“ t. j. za kosovsko cerkev, ki bo tu stala v spomin na kosovsko bitko. Država je že dala na razpolaganje 10 hektarjev zemlje. V sredini bo „Kosovski hram“, okoli park. Ves prostor je že zagrajen in park se že dela, a v sredini stoji sedaj križ. Prostor negujejo vojaki iz Prištine pod vodstvom nas spremljajočega simpatičnega pravoslavnega vojnega svečenika.

Pridemo v Prištino. Kolikokrat sem slišal tvoje ime in kako sem si predstavljal ta kraj! Sram me je danes. Mesto je, kakršnih je toliko na Balkanu. Seveda cel gozd minaretov, mnogo umazanih in prav skromnih hišic, a tudi mnogo lepih poslopij. V Prištini smo obedovali. Hotel je bil prav čeden in obed dober. Samo ni bil gostilničar pripravljen za toliko ljudi in tako se je n. pr. zgodilo, da je moj prijatelj Srečko iz Ljubljane sicer dobil juho, ne pa tudi žlice. V juhi so bili cmoki in Srečko si je hitro pomagal: Vzel je zobotrebec — ne mislite, da prištinske gostilne nimajo zobotrebcev! — ter je s pomočjo istega spravil cmoke pod streho. Marsikaj sem že videl, a da se more juha jesti tudi s zobotrebcom, tega me je naučil zadovoljni Kranjec v Prištini na Kosovem polju.

Tudi svatbe ne smem pozabiti. Ravno med obedom se začuje z ulice godba. Urno jo mahnemo iz gostilne, da vidimo, kaj se godi: Svatba je. Spredej korakajo cigani muzikantje, za njimi ženin in nevesta. Ženin je opravljen v lepo črno obleko, nevesta pa v sijajno lepo narodno obleko turškega kroja: Šalvare ali kako se imenuje zelo širokim hlačam podobno krilo zelene barve, rudečkasta bluza, razno nakitje itd. Okoli ženina in neveste gruča svatov deloma v narodnih, deloma v naših oblekah, a še večja je bila gruča radovednežev, ki je narastla posebno radi tega, ker smo svate ustavili, obkolili nevesto in ženina ter je dali za spomin fotografirati kar sredi ulice. V Prištini je namreč tudi to dovoljeno,

ako gospod veliki župan ne nasprotujejo. No, in mi smo ta dan bili pod njegovo zaščito in pod zaščito naše vojske.

Slednje se je lepo videlo po celem našem potovanju po Kosovem polju. Da samo povem, kako smo nadaljevali od Prištine do Gračanice. Imeli smo zopet tri tovrne avtomobile. Z nami gre srezki načelnik in dva oficirja, razun tega na vsakem avtu mož s puško v roki. A na samem potu stoji na vsakih sto metrov kmet s puško. Kaj je to? Oblast je pozvala kmete, da radi nas zastražijo vso pot, kjer se bomo vozili. Prevozili smo se ta dan od postaje Obilićevo do Prištine, Gračanice in Lipljana gotovo 30 kilometrov. Na vsakih sto metrov stoji kmet s puško. Kakšna je to organizacija in čemu? Ali je res nevarnost tako velika? To daje misliti!

(Dalje prih.)

Jan Veruda-Ferdo Kozak:

Gospod Ryšánek in gospod Schlegel.

I.

Smešen bi bil moj dvom, da kdo od mojih bralcev ne pozna malostranske gostilne „pri Štajnicovih“. Najuglednejša tamošnja restavracija; prva hiša za mestnim stolpom na levo, ogel Mostecké in Lazenjske ulice z velikimi okni in steklenimi velikimi vrati. Edina restavracija, ki so jo smelo postavili v najbolj javni ulici in ki ima vrh tega naravnost s tlaka. Vse ostale restavracije so v stranskih ulicah ali pa prideš vanje skozi hišo, ali pa imajo spredaj prav malostransko skromne nekade. Zavoljo tega tudi pravi Malostrančan, sin teh tihih, molčečih ulic, polnih poetičnih kotičkov, ne hodi k Štajnicovim. Tja zahajajo višji uradniki, profesorji, častniki, ki jih je slučaj zanesel na Malo Strano in odkoder jih menda zopet kmalu odnese, ž njimi pa še peščica penzionistov, par starih, bogatih gospodov hišnih posestnikov, ki so že davno prepustili svojo obrt drugim, in konec. Značaj uradniško-aristokratski.

Ze pred leti, ko sem bil še droban gimnazijalec, je imela družba „pri Štajnicovih“ podobni ekskluzivni značaj, vendar je bila v gotovem oziru drugačna. Da povem nakratko: to je bil malostranski Olimp, kjer so se shajali malostranski bogovi naravnost iz svojega ljudstva. Jehova je bil mračen bog, zloben in maščevalen, krut in krvi žejen, kakor celi židovski narod. Grški bogovi so bili elegantni in duhoviti, lepi in veseli, Heleni povsod v vsem. Slovanski bogovi — pardon! mi Slovani

nismo imeli zadostne plastične sile niti da bi stvorili velike države, niti da bi ustvarili popolnoma gotove bogove; naši nekdanji bogovi nam značijo še danes kljub Erbenu in Kostomarovicu še zmirom le megleno skupino, samo mehkobo, samo članek — razume se, da nalašč duhovito — o tej božje-ljudski paraleli; tu hočem povedati le toliko, da so bili bogovi, ki so se shajali „pri Štajnicovih“, brez dvoma pravi malostranski bogovi. Mala Strana — mislim hiše in ljudi — ima nekaj tihega, častitljivega, starinskega, recimo celo dremavega na sebi in vse to je obdajalo tudi ono gospodo, tudi ta dremavost. Seveda so bili to tudi uradniki, vojaki, profesorji, penzionisti, kakor danes, toda takrat še niso z uradništvom in vojaštvom tako pometali iz kraja v kraj; oče je pripeljal sina v Prago študirat, mu pomogel do službe in mu priboril tam s pomočjo protekcije stalen kruh. Če so se nekateri teh Štajnicovih gostov za trenutek ustavili zunaj na cestnem hodniku, jih je pozdravil vsak mimoidoči meščan, ker jih je vsak poznal.

Nam gimnazijcem pa je bil Olimp „pri Štajnicovih“ še toliko bolj Olimp, ker so bili na njem tudi vsi naši stari profesorji. Stari! Ah, zakaj stari? Vse sem poznal in dobro poznal, te bogove naše drage Male Strane, in zmirom se mi je zdelo, da ni bil niti eden od njih vseh nikdar mlad — ali pravzaprav, da kot otroci tudi niso bili prav nič drugačni, le morda malo manjši.

Vse zrem pred seboj, kakor bi bilo danes! Najprej gospod apelacijski svetnik. Dolg, suh in neizmerno spoštovan. Hodil je še v urad, vendar si nisem mogel nikdar prav predstaviti, kaj dela. Kadar smo šli ob desetih dopoldne iz šole, je prihajal šele iz svoje hiše v Karmelitanski ulici in resno koračil v Ostruhavo ulico, v Čardovo gostilno. Kadar smo imeli v četrtek popoldne prosto in se podali po Marijanskih utrdbah, se je sprehajal tam po parku. In ob petih popoldne je že prihajal k „Štajnicovim“. Trdno sem se takrat namenil, da bom priden, in da postanem tudi tak apelacijski svetnik, pa sem menda na to pozabil.

In potem enooki gospod grof. Na Mali Strani ni grofov nikoli manjkalo, toda ta enooki je bil najbrže edini, ki je zahajal v malostransko gostilno — vsaj takrat. Velik, koščen, rdeče barve, kratkih belih las, s prevezo čez levo oko. Postajal je po hodniku pred „Štajnicovimi“ včasih tudi dve uri in kadar sem moral mimo njega, sem napravil ovinek. Priroda je namreč obdarovala plemenitaše z nekim gotovim profilom, ki mu pravijo, da je aristokratski in zaradi katerega so zelo podobni plicam roparicam. Gospod grof me je tudi zares močno spominjal na onega sokola, ki je z nezaslišano doslednostjo sedel vsak dan zmirom ob dvanajstih opoldne z vlovljenim golobom na vrh stolpa

Nikolaja in tu skubil svoj plen, da je frčalo perje prav doli na trg. Napravil sém torej zmirom velik ovinek, kadar sem šel mimo grofa; meril me je nejasen strah, da me kavsne z glavo.

Potem tolsti gospod štabni zdravnik, nikakor še ne prestar, seveda že vpokojen. Pravili so o njem, da je nekoč, ko je neka zelo visoka osebnost pregledovala praške bolnice in marsikaj grajala, dejal tej visoki osebnosti, da ničesar ne razume. Zaradi tega so ga upokojili, pa mu dali obenem našo ljubezen; kajti mi fantiči smo vsled tega smatrali tega debelega gospoda popolnim revolucionarjem. Toda bil je tudi prijazen in zgovoren; kadar je srečal kratkohlavnika, ki mu je bil všeč — ta fantič je bil lahko tudi devojka — ga je ustavil, pogladil po licu in mu dejal: „Pozdravi doma očeta,“ čeprav ga ni poznal.

Potem — toda ne! Vsi ti stari so se pomalem že bolj postarali in potem pomrli — ne kličimo senc iz grobov. Z razkošjem se spominjam tistih ponosnih trenutkov, ki sem jih prebil med njimi, zavesti samostojnosti, močatosti, da, veličine, ko sem že kot slušatelj visokih šol prvič in brez strahu pred profesorji prišel k „Štajnicovim“ med ta vzvišena bitja. Zmenili se niso bogve kaj zame, to je res. Da kar povem, skoro nič. Le enkrat se je v par tednih zgodilo, da mi je gospod štabni zdravnik dejal, ko je šel mimo moje mize domov: „Da, da mladi mož, pivo je dandanes za nič, pa naj pravijo oni tam kar hočejo!“ Zraven je zaničljivo pokimal z glavo v smer tiste družbe, pri kateri je ravnokar sedel. Popoln Brkatus! Drznem si trditi, da bi recimo bil zmožen, zabrusiti samemu Cezarju žalitev v obraz, da se ne razume na pivo.

Zato sem se pa brigal jaz zanje. Čul nisem bogvečesa od njih, toda mnogo sem opazoval. Sam sebi se zdim le revna kopija teh bitij, toda karkoli je vzvišenega na meni, imam od njih. Od vseh pa ne pozabim dveh mož; vtisnila sta se v srce mojega srca. Gospod Ryšánek in gospod Schlegel.

Ta dva sta bila drug drugemu trn v peti. — Toda prositi moram že odpušcanja; rajši pričnem o njima drugače.

Ko prideš k „Štajnicovim“ iz Malostranske ulice, se znajdeš pri solbi, kjer stoji biljard; na desno tri okna v Lazenjsko ulico. V vdolbini pri vsakem oknu stoji mala mizica in krog nje klopica v podobi podkve; tu lahko sede trije, eden s hrbtom proti oknu, druga dva pa na vsakem koncu podkve sebi nasproti ali pa, če bi se tema tudi zahotelo obrniti oknu hrbet, z obrazi k biljardu obrnjena in se zabavata z gledanjem igre.

(Dalje prih.)

A. B.:

Užitne in strupene gobe.¹

Poznavanje gob je v naši državi takorekoč še v povojih. Sicer Slovenci v tem pogledu prednjačimo bratom Hrvatom in Srbom, posebno odkar imamo omenjeno strokovno knjigo, ki je sploh prva svoje vrste v Jugoslaviji, vendar pa smo še zelo daleč za sosednjimi državami: Čehoslovaško, Nemčijo, Francijo, Italijo itd. Omenjenim državam donašajo gobe vsako leto ogromne milijone, pri nas pa ti milijoni v pravem pomenu besede segnijejo v gozdih, ker poznamo in uporabljamo le neznatno število gob.

Naša država ima vse predpogoje za gobarstvo: ugodno podnebje in razsežne gozdove. V naših gozdih raste nad 200 vrst porabnih gob, in sicer nad 50 vrst dobrih, nekako toliko srednje dobrih in približno 100 vrst manjvrednih, toda za gotove namene (gobji ekstrakt in prašek) še vedno porabnih gob.

Glavni vzrok, da se pri nas uporablja tako majhno število gob, je ljudski strah pred zastrupljenjem. Takšna bojazen pa je pretirana. Statistika dokazuje, da se vsako leto mnogo več ljudi zastrupi z mesom, klobasami, ribami in raznimi mesnimi konzervami, kakor pa z gobami. Med približno 200 vrstami gob, ki jih veččaki pri nas poznajo, je le 5–6 strupenih vrst. Ni torej posebna težava, da se naučimo teh par strupenjač zanesljivo spoznavati in jih razločevati od strupenih. V ta namen nam najbolje služi imenovana knjiga s podrobnimi opisi in s slikami v naravnih barvah. Drugih zanesljivih znakov za strupene gobe sploh ni. Zastareli in povsem napačni so nauki, da so strupene vse gobe, ki prerezane ali sploh izpremenijo barvo; nadalje vse gobe, ki cedijo mleko (sok), ki počrniijo srebrno žlico ali čebulo med kuhanjem itd. Take krive

¹ „Naše gobe“. Navodilo za spoznavanje užitnih in strupenih gob. S 75 barvnimi tabelami. Sestavil Ante Beg. Slikal M. Humek. Cena v platno vezani knjigi 100 Din. Dobi se v vseh knjigarnah.

nauke o gobah je razglasil pred 2000 leti rimski pisatelj Celzij, a ljudstvo se jih drži še danes raje, kakor bi verjelo novodobnim raziskovalcem in strokovnjakom. Kdor verjame takim napačnim nazorom, se izogiblje najboljšim gobam, na drugi strani pa mu preti nevarnost zastrupljenja, ker imamo resnično strupene gobe, ki omenjenih znakov ne kažejo.

Dokazano strupene so pri nas sledeče gobe:

1. **Strupeni kukmak ali krompirjevka** (lat. *amanita mappa*, a. *bulbosa*, a. *phaloides*, a. *viridis*, a. *vitrina*, nem. *Knollenblätterpilz*). Kakor povedo latinska imena, je ta strupenjača različne barve: zelenkasto bela, rjavo rumenkasta, zelena in citronasto rumena. Vedno pa ima v zemlji liki hruška debeli kocen ter krpice po vrhu klobuka. Rase po vseh gozdovih in pašnikih od rane spomladi do pozne jeseni prav pogosto. Ta goba je res silno strupena in zahteva vsako leto največ žrtev. Zastrupljenje se pojavi šele 10–16 ur po zaužitju, ko se je strup že razlezel po krvi ter je vsaka pomoč nemogoča. Vendar ta strupenjača ne izpremeni barve, ne cedi mleka in ne pobarva srebrne žlice. Tudi okus in duh nista baš zoprna, temveč spominjata na sirovi krompir, od tod tudi ime. Površnemu opazovalcu se zdi nekoliko slična zelo okusnemu gozdnemu ali ovčjemu kukmaku (*psaliota silvatica*). Količkej previden nabiralec pa obeh gob ne more zamenjati, ker pravi kukmaki (šampinjoni) nimajo hruškastega kocena v zemlji, nimajo na klobuku krpic, a so vedno na spodnji strani klobuka lepo rožnate, na starost čokoladne barve, dočim je strupeni kukmak spodaj vedno bel.

2. **Vražji, svinjski, volčji goban, noroglavka** (lat. *boletus satanas*, b. *pachypus*, b. *luridus*). Vse naštete vrste so si zelo podobne, ker so pod klobukom in po kocenu rdeče, ozir. rdečkaste. Sicer niso vsi strupeni, vendar so zaradi podobnosti sumljivi.

3. **Bljuvna golobica** (*russula emetica*) je sicer strupena, toda ne preveč nevarna, ker je želodec takoj po zavžitju izbljuje. Ker ima več podobnih užitnih vrstnic, je najbolje, da pustimo vse golobice, ki so rdeče ali rdečkaste barve; brez skrbi pa uživajmo vse sive, modre, zelene in zelenkaste golobice.

4. **Rdečo, belo pikasto mušnico** (*amanita muscaria*) pozna pri nas tudi vsak otrok. Splošno velja za najbolj strupeno, vendar pa ni tako nevarna. Strup je odvisen od podnebja in zemlje. V južni Rusiji, Madžarski in Rumuniji mušnico celo

Anton Ažbè
slovenski slikar

jedo s slanino spečeno, pri nas pa takih poskusov nikomur ne svetujemo.

5. Strupena ali krompirjeva prašnica (*scleroderma vulgare*) je izmed prašnic edina strupena. Podobna je krompirju, ima rjavkaste bradavice in je znotraj črna. Njen duh je skrajno zoprni ter je že zaradi tega ne bo nihče pobiral. Vse druge prašnice so užitne, dokler so znotraj lepo bele, na starost pa izpuščajo temen prah.

6. Žveploglavka, žvepljenjača (*hypholoma fasciculare*) se tudi smatra za strupeno, čeravno še ni dokazano, da bi bila kedaj povzročila bolezen; vendar ostane sumljiva.

Ostale gobe, ki so do novejših časov veljale za strupene, kakor strupena sirovka (*lactaria terminosa*), rdeče-rjava mlečnica (*lactaria rufa*), črna in osmojena golobica (*ruscula nigricans*), smrekova sirovka (*lactaria necator*) pa so užitne, ako se prekuhajo ter se voda odlije, ker le sveži sok je oster, ozir. ima smolnat okus.

Nekatere izmed ostalih gob, ki so bile dosedaj za strupene, ozir. sumljive proglašene, niso sicer škodljive, toda tudi užitne niso zaradi grenkega ali pekočega okusa, zaradi zoprnega duha ali ker so pretrde. Take gobe so: žolčasti goban (*boletus felleus*) — užitnemu gobanu (jurček, globanja, vrganj) prav sličen, le da je pod klobukom rožnate barve —, smrdljiva golobica (*rusula foetens*), krhka golobica (*rusula fragilis*), žolčasti ježek (*phaeodon amarescens*), poprova mlečnica (*lactaria piperata*), smrdljivi smrček (*phalius impudicus*).

Sicer pa imamo že v imenovani knjigi toliko dobrih gob z opisi in slikami, da je izbira bogata za vsak letni čas, ne da bi bilo treba posegati po manjvrednih in sumljivih gobah.

Vrednost gob kot ljudska prehrana se splošno podcenjuje, dasi je znanstveno dokazano, da imajo gobe povprečno več hranilnih in redilnih snovi kot vsakdanja hrana nižjih in srednjih slojev kakor so: krompir, zelje, repa in zelenjava sploh. Nekatere gobe nadkriljujejo v tem oziru celo meso. Revnemu prebivalstvu gorate Češke in Bavarske so gobe glavna hrana. Gozdni delavci (drvarji) se čez poletje hranijo največ z gobami, pri tem pa so zdravi in čvrsti ter opravljajo naporna dela. Pa tudi za zimo si napravijo velike zaloge gob, tako posušenih kakor tudi v kis vloženi.

Industrija gob je v omenjenih deželah zelo razvita. V Pragi sta dve tovarni, ki predelujeta in razpošiljata gobje izdelke po celem svetu (gobje konzerve, gobji prašek, v kis vložene gobe in gobji

ekstrakt). Najbolj je razvita gobja industrija na Francoskem, kjer nekatere vrste gob (šampinjon in museron) celo umetno vzgajajo v posebnih kletih. Tudi v Švici je gobarstvo zelo razvito ter so Švicarji že pred vojno dobivali za izvažane gobe do 45 milijonov frankov na leto. V omenjenih deželah se tudi razprodajo velike množine svežih gob na domačih trgih. Tako pride na trg v Monakovu jesenske mesece do 8000 kg svežih gob vsaki dan; tudi na Dunaju prodajo dnevno 800—1000 kg gob. V okolici Pariza vzgoje na umetni način leto in dan po 25—30.000 kg šampinjonov. Seve se te množine ne porabijo sproti, temveč jih kupovalci pripravljajo za zimo.

Pri nas pride na trg največ kakih 10 vrst gob, na Nemškem, v Avstriji in Čehoslovaški pa nad 50 vrst.

Začetek za gobjo industrijo v naši državi je napravila letos del. družba „Gliva“ v Ljubljani. Želeti bi bilo, da se razvije in izpopolni v vseh panogah. Vlada bi morala tako podjetje krepko podpirati, ker bi bila njena izpopolnitev dalekosežnega narodno-gospodarskega pomena za vso državo ter bi obenem delovala tudi v socialnem oziru. Ljudje, ki za težja dela niso sposobni, kakor tudi brezposelni sploh, bi z nabiranjem gob našli svojo eksistenco. Želeti bi bilo, da začno tudi naše šole s strokovnim poukom o gobah in njih praktični porabi.

Dr. Metod Dolenc:

Naše vinogradništvo v luči pravne zgodovine.¹

I.

Trte in vino — to so stvari, ki so znane že izza meglene prazgodovine človeštva.

Noah je sadil vinograde in se z vinom opil; (tako vsaj stoji v svetem pismu stare zaveze); Feničani so gojili vinogradništvo ob Sredozemskem morju že v veliki meri, stari Egipčani so častili posebnega boga Osiris kot zaščitnika vinske trte, a Grkom je bil Bacchus eden izmed najpopularnejših božjih ljubiteljev rujne vinske kapljice. O Rimljanu Liciniju Lukullu, Ciceronovem vrstniku, premagovalcu Mitridata, čitamo, da je dal o priliki neke proslave, nekaj desetletij pred Kristusovim rojstvom, hkratu 10.000

¹ Po predavanju v akademskem društvu „Triglav“ dne 15. maja 1925.

amfor grškega vina razdeliti med ljudstvo. Rimski bogataši so se vdajali čim dalje večji brezmernosti v pijančevanju. Cesar Domitian (81. do 96. po Kr. r.) je že prepovedal nasade novih vinogradov ter razdejal mnogo starih.

Na današnjem Francoskem se je vinogradništvo pričelo že za časa starih Feničanov predvsem ob morski obali, v notranjščino pa je prodiralo polagoma, ali vzdržema. Za časa cesarja Proba, ki je vladal od l. 276. do 282. po Kr. r., se je širilo tudi že po sosednjih deželah, dasi niso imele tako vgodnega podnebja kot Grška ali Italija. Cesar Probus je hotel nemirne legije svojih vojakov naseliti na skrajnih mejah silno razsežne države in privaditi jih na koristna gospodarska opravila. On je bil tisti, ki je dal zasaditi trto v Porenju, pa tudi v pokrajinah ob Dolenji Savi in Dravi. Ali panonski vojaki so bili burne krvi in niso bili s svojim cesarjem zadovoljni. Ko jih je hotel prisiliti, da bi se lotili tudi del za napravo potov in rečnih kanalov v svrhu izboljšanja gospodarskih prilik, so se spuntali in svojega cesarja ubili (l. 282. po Kr. r.). Kakor pripoveduje ljudsko sporočilo, zgodilo se je to v nekem vinogradu nedaleč od Sirmija, torej v današnji Slavoniji. Tako se je nad njim, velikim pospeševalcem vinogradništva, britko izpolnila njemu gotovo znana pripovedka o tem, kako je mladi Dioniz našel vinsko trto. Potoval je v Naksos, a dolga pot ga je utrudila, čeprav je bil božjega rojstva. Počival je, pa pri tem najde ob svojih nogah rastlino, ki mu je zelo ugajala. Vzel jo je v roko, pa, ko je svojo pot nadaljeval, bi mu jo pekoče solnce skoraj že posušilo. Ob potu najde ptičjo kost; vanjo vtakne še svežo rastlinico. Ker pa je bila njegova roka božanska, zrasla je rastlina hitro zgoraj in spodaj iz kosti in Dioniz je moral biti vesel, da mu pride ob potu levja kost pred oči. Vzel je rastlino in jo utaknil s ptičjo kostjo vred v levjo. Pa sveta roka božjega mladeniča je vplivala na rast trte tako zelo, da je tudi levjo kost zgoraj in spodaj bohotno prerasla. Dioniz je moral vzeti ob potu še bolj debelo kost, da je vtaknil vanjo trto s ptičjo in levjo kostjo; ta kost pa je bila od — osla. — Ko pride v Naksos, usadi trto v zemljo, ali ločiti je več ni mogel od trojne kosti, tako zelo so se koreninice zažele vanje. Lepo negovana rastlina je donesla sad, krasnordeče grozdje. Dioniz ga je sprešal in napravil iz soka vino. Sam ga je pokušal, pa dal ga je tudi ljudem piti. In glej! Trta se je navzela od vsake kosti nekega posebnega svojstva: Najprej so bili ljudje veseli, živahni in so prepevali kot ptički. Potem so se čutili močne ko levi in so postajali bojeviti in hrabri, pa tudi ve-

likodušni. Nazadnje pa, ko so se prijetne pijače navžili preko potrebe prave žeje, so postali neumni kot osli.

Nemara je ubogi cesar Probus ob svojih zadnjih trenutkih življenja obžaloval, da je Dioniz utaknil trto tudi v levjo in oslovsko kost! Pa bodisi temu kakor koli, gotovo je, da so Slovenci prišli z vinogradništvom v dotiko že tedaj, ko so zasedli v 2. stoletju po smrti ubogega Proba tiste pokrajine, po katerih stanujejo še dandanes. Pripovedka o pirovanju vojvode Inka nam priča, da se je na dvorih slovenskih vladarjev že v 8. stoletju pilo vino. Listine iz 9. in 10. stoletja, s katerimi so podeljevali nemški cesarji svoji gospodi slovensko grudo, omenjajo že mnogokrat tudi vinograde, enako kakor na Hrvaškem. Če vidimo, da se nekateri kraji, ki danes nimajo več vinogradov, ker je postalo podnebje v toku tisoč let preostro, imenujejo po vinski trti, potem moramo ugotoviti, da so stari Slovenci posedovali celò vrlo obsežno ozemlje z vinogradnimi goricami. Pri Ljubnem (Leoben) in pri Gradcu (Graz) se nahajata vasi z imenom *Weinitzen*, torej nekdanje Vinice. V životopisu bl. grofice Heme pa se čita, da je leta 1046. podarila vse svoje vinograde okoli Trušenj in Ostrovice samostanu v Krki na Koroškem. Istotam, v junjski dolini, je briksenski škof Albuin podedoval po svoji materi nekaj vinogradov blizu gradu Kamen in jih podaril l. 944 svoji cerkvi. Na Kranjskem je bila blejska okolica v 11. stoletju polna vinogradov. Preden je briksenska škofija tam zavladovala, srečujemo okoli Bleda po starih listinah same svobodne vinogradnike slovenskega pokolenja. Na loškem svetu so imeli freisinški škofje svoje vinograde na Kamnitniku in ob Šmarjetni gori. Poslednje navedeni so bili še le v 16. stoletju spremenjeni v njive. Celjski grofje so čislali na svojem dvoru Ljutomerčana, na Karnjskem sta slovela Vipavčan in pa Goriška rebula (*rifolium*, *Reinfall*), manj sloveče pa je bilo dolenjsko vino, ki so ga imenovali *Marwein* ali *Marchwein*, to je: vino iz „marke“ (obmejne krajine). Pa tudi na Dolenjskem je poslabšanje podnebnih razmer utesnjevalo vinogradništvo. Vinice pri Sodražici (rojstna vas prof. dr. Ivana Prijatelja) je imela nekdanj vinograde, danes ni razen imena vasi nobenega sledu več za njimi. Vas Škocijan pri Turjaku sedaj nima niti trte več, da, ljudje ti nezaupljivo majejo z glavo, če jim praviš, da so shranjene na gradu Turjaku v grajskem arhivu debele knjige, ki pričajo, da so imeli Škocijanski vinogradniki še v začetku 18. stoletja vsako leto svoje vinogorske zборе, na katerih so tudi oni — reševali svoje vinogradniške skupne zadeve in razsojali o vinograd-

niških pravadah, baš tako kakor nekdašnji vinogradniki na še dandanes slovečih vinskih goricah Gadova peč, Trška gora, Bojnik itd.

Pa bodi spominov na bivše vinogradne kraje Slovencev dovolj. Le to naj še iz zgodovine pristavim, da je ravnokar omenjeni institut vinogorskih zborov (*Bergtaidinge*) brez dvoma germanskega porekla, dasi se ima za svojo ohranitev do najnovejših časov zahvaliti bržčas okolnosti, da je prevzel funkcije starih jugoslovanskih rodbinskih zadrug. Ta jaki vpliv tujega pravnega življa na slovenske prilike nas seveda baš za vinogradništvo ne sme presenečati, saj je tudi sicer mnogo izrazov iz vinarske stroke, ki kažejo, da so prinešeni iz tujerodnega obiležja. Že beseda vino je došla po mnenju Miklošiča iz latinskega jezika preko severnih narodov Evrope k nam, dalje je tudi mošt nemška beseda, enako prešanje, grubanje, tropine (*Trebern*) in morda še katera, dočim smo prevzeli od Italijanov brentač, bariglo, fovč itd.

(Dalje prihodnjič.)

Jan Dec:

Delo „Zveze kmetske mladine“ na Poljskem.

I.

Čustva bratstva in prisrčne ljubezni, ki so lastna mladim srcem, so nas napotila, da smo ustvarili „Zvezo slovanske agrarne mladine“. V bližnji bodočnosti bo ta zveza brez dvoma postavljena pred važne naloge, tikajoče se kulturnega in gospodarskega razvoja kmetskega ljudstva v posameznih slovanskih državah. Danes pa, ko stojimo takorekoč pred začetkom tega velikega dela, se skušajmo temeljito seznaniti s stremljenji in ideali, ki oživljajo posamezne mladinske organizacije, in z delom, ki ga opravljajo po organizacijah. Spoznavajmo drug drugega, da bomo lahko ustvarili zanesljive temelje prisrčnega, prav bratovskega sodelovanja.

Če naj v velikih potezah orišemo delo Zveze kmetske mladine na Poljskem, se moramo zavedati, v kakih razmerah je ta Zveza nastala, saj njeno delo ne izhaja iz kakih učenih konceptov ob pisalni mizi, ampak iz trdih pogojev vsakdanjega življenja.

Ideja organizacije kmetske mladine se je rodila par let pred svetovno vojno v onem delu Poljske, v katerem je carska Rusija z neusmiljeno pestjo tlačila vsako misel in stremljenje po poljski kulturi in prosveti. Šola je bila tuja. Poljski jezik je bil iz nje pre-

gnan, o poljskih rečeh, poljski preteklosti in nje zaslugah na polju kulture so se šolarji učili iz ruskih knjig s potvrjenimi podatki. Zato se je morala prava poljska prosveta kovati v tajnih kovačnicah izven šole.

Od l. 1905. naprej, ko so nad vso Rusijo zaveli spomladni vetrovi svobode, je začela poljska mladina po vseh mestih bojkotirati ruske šole in — vkljub preganjanju, zaporom in krvavim kaznim — zahtevati poljske šole. Odločni nastop mladine in pomoč starejše družbe sta dosegla nekake uspehe. V istem času so požrtvovalni posamezniki začeli ustanavljati kmetijske šole. Te so zbirale kmetsko mladino, ki dotlej večkrat sploh še ni videla nobene šole, poljsko brati in pisati pa se je učila doma. Zaradi tega se učitelji na teh kmetijskih šolah niso omejili na sam pouk v kmetijstvu in gospodarstvu, ampak so vcepljali v srca mladine tudi ljubezen do domovine in sejali semena prave poljske narodne izobrazbe.

Na ta način so te poljske kmetijske šole postale izvir novih struj med poljsko mladino. Gojenci in gojenke teh šol, ki so se vrnili v domače vasi, so zbirali okoli sebe prijatelje in prijateljice, jih učili prosvetnega dela, poljske zgodovine in poznavanja razmer in potreb domačega kraja. Javnih prosvetnih organizacij ni bilo mogoče ustanavljati. Zato so se ustvarili tajni krožki. Množina te nadebudne mladine je tako narastla, da se je s prostovoljno nabranimi darovi l. 1912. lahko ustanovilo prvo glasilo kmetske mladine „Družina“.

Te prve napore mladinske samopomoči je prekinila svetovna vojna. Zemljo so zalile okupacijske čete in v vojnem metežu mirno prosvetno delo ni bilo mogoče. Nekdanji voditelji kmetske mladine so svoje delo prilagodili novim razmeram, organizirali oddelke poljske vojne organizacije in čakali prilike, da se pokliče vsa Poljska pod orožje.

Ta trenotek je prišel v mesecih, ki so pomembni za skoro vse Slovane, oktobru in novembru 1918. V osvobojeni Poljski so na mah nastali ugodni pogoji za organizacijo kmetske mladine. Na pomoč ji je prišla strokovna organizacija malih kmetov, takojmenovana Osrednja zveza kmetskih krožkov. Glasilo kmetske mladine je zopet začelo izhajati in začeli so se organizirati Krožki kmetske mladine, ki so v kratkem času z gosto mrežo prepregli ves bivši ruski del Poljske. Ob enem so enako brzo nastajali enaki krožki po bivšem avstrijskem delu Poljske, ki so se družili okoli Malopoljskega kmetskega društva, ki je organiziralo drobne kmete

te pokrajine. V pruskem delu je bila poljska mladina že pred vojno organizirana v klerikalnih organizacijah. Šele v zadnjih letih prodira tje tudi misel posebnih krožkov poljske mladine.

Delegati prvih krožkov mladine so na kongresu leta 1919. osnovali posebno organizacijo z naslovom: „Osrednja zveza kmetske mladine“.

Ta kratki zgodovinski pregled Zveze nam dokazuje, da je organizacija poljske mladine samostojna tvorba mladine same, neodvisna od narodnih strank in samo v zvezi s strokovno organizacijo malih kmetov, in da je z ozirom na poljske razmere morala v prvi vrsti smatrati za svojo nalogo kulturnoprosvetno delo.

Razmerje Zveze do ljudskih strank in do celote problemov socialnega življenja poljske vasi bomo opisali v posebnih člankih, tukaj hočemo samo na kratko orisati posamezne smeri njenega programa.

Vprašanje splošne prosvete bo v poljski Republiki delalo še mnogo skrbi ne samo posameznim vladam, nego tudi vsej javnosti. Iz suženjstva je prišla Poljska v svobodo brez šole ali pa s tujo šolo, sovražno narodovemu duhu. V prvih letih po osvoboditvi se je v tej smeri že marsikaj poboljšalo, vendar je boj z nepismenostjo na Poljskem še danes aktualen in še dolgo časa ljudska šola, dokler ne bo v celoti izveden projekt sedemletne obveznosti obiskovanja, ne bo mogla zadostiti potrebam kmetske mladine glede splošne izobrazbe. Tako bodo „krožki kmetske mladine“, kakor so danes, še dolgo časa nekake nadaljevalne šole. Zato organizirajo skoro vsepovsodi krožke za analfabete in nadaljnjo izobrazbo. Organizirajo predavanja in debate o najrazličnejših predmetih, pred vsem pa iz prirodnih in socialnih ved, o domoznastvu, o preteklosti in današnjih razmerah Poljske.

Z delom na splošni prosveti je v teh krožkih v zvezi stremljenje za tem, da se ustvari nov tip Poljaka, ki bi bil brez onih lastnosti, ki mu jih je dalo suženjstvo. Ta vzgoja se ne more omejevati samo na ljudsko šolo, ampak je najuspešnejša v kmetskih socialnih in samoupravnih organizacijah, v katere baš ti krožki ljudi uvajajo.

Vsled tega splošnoprosvetnega in socialnovzgojnega dela na širnem polju kmetskih vprašanj dozorevajo tvorci boljše bodočnosti in popolnejših socialnogospodarskih razmer, ki bodo vzrastli iz krepke tvornosti poljskega kmetskega ljudstva.

O drugih podjetjih Zveze bomo govorili v sledečem članku.

(Dalje prihodnjič.)

† Dr. Klement Jug:

O človeški vesti.

(Dalje.)

Vest pravzaprav ne uči tega tako, drugega pa drugače. Da se zdi, da uči vest različne ljudi različno, pride odtod, ker je tudi vest, kot vse ostalo človeško spoznavanje, pod zmotnimi vplivi ostale duševnosti. In ker je ostala duševnost pri različnih ljudeh različna, pride tudi pri različnih ljudeh do različnih pomot, vsled česar se zdi, da uči vest vsakega svoje. Vsak človeški razum je zmotljiv v vsakem oziru, vendar ne toliko, da do resnice sploh ne bi mogli priti. Saj imamo znanost, ki dohaja do resnice.

Primer: Človek se rad vprašuje, odkod je svet. Vera uči, da ga je bog ustvaril, nasprotniki vere pa bi radi dokazali, da boga ni, in zato trdijo, da je svet večen in ga ni bog ustvaril. Tu imamo primer, kako je razmišljanje o postanku sveta dovedlo do dveh različnih rezultatov. Kateri je pravilen? Ti trdijo, da je bog večen, svet pa ne, drugi trdijo pa da je svet večen. Nihče na svetu pa še ni spoznal tega, kaj je sploh večnost? Kako more torej kdo trditi kaj o svetu, če sploh ne ve, kaj o njem trdi? Iz tega sledi, da ni niti prva niti druga trditev spoznavanje, marveč sta postali obe misli prepričanja na podlagi zmotnih vplivov. Razum ne uči teh, da je bog večen, drugih pa, da je svet večen; do teh trditev je dovedla zmota. Tudi vest s a m a ne uči vernika, naj hodi k maši, nevernika pa, naj ne hodi k maši. Obe trditvi sta produkt drugih činiteljev.

Toda, sedaj mi porečete: čemu nam potem sploh služi vest, če je sama pod drugotnimi vplivi? Kako naj potem sploh vemo, kdaj smo v zmoti in kdaj smo spoznali resnico? Na isti način nas dovaja vest do resnice o dobrem in zlem, kot znanost. Človeški razum je zmotljiv, a ne tako zmotljiv, da sploh ne bi mogli priti do resnice. Znanost je najprej skušala spoznati, kateri duševni činitelji vedejo do zmot. Ko je to spoznala, se je skušala otresti vpliva tistih činiteljev, in tako je mnogo lažje dohajala do resnice. Glavni z m o t n i f a k t o r j i so želje, navade, sugestija in nepoznanje razmer. Če znanstvenik vidi, da ga žene želja k prepričanju, ali pa postaja prepričan zato, ker je vaje tako misliti, ali če mu kdo skuša to sugerirati, ali pa če vidi, da stvar še premalo pozna, vedno se takega prepričanja iznebi, ker ve, da je prej zmota kot pa resnica. Prej sem navedel primer vere, ki uči, da je bog svet ustvaril, in njenih nasprotnikov, ki trde, da je svet večen. Pravi znanstvenik poreče: nihče ne ve nič sigurnega, ker poznamo svet še premalo. Poleg tega izvira historično pojem boga iz prvotnega autropomorfizma, torej

je tu vpliv navad. Pri nasprotniku vere so vplivale na njegov razum želje, da bi mogel ovreči boga. Torej sta obe prepričanji zmotni. Nihče ni direktno spoznal, kar trdi, marveč vsak je prišel po zmotnih vplivih do svojega prepričanja. Tako se skuša znanost zavarovati pred zmotami.

Kratko navodilo, kako naj se vest vprašuje, je torej sledeče: Skušaj kolikor mogoče se izogibati vplivom želj, navad, sugestije in sodbi o nepoznanih stvareh. Pusti, naj govori vest sama, prosta vseh vplivov s tvoje strani. Često razmišljanje vede vedno k spoznanju resnice. Vedno, kjer je opaziti, da uči vest različno, se da najti bodisi želje, navade, sugestijo ali pa nevednost v stvari, ki je bila vzrok zmoti pri tem ali drugem. Oglej si nepristransko in z vseh strani dejanje, ki ga imaš storiti, pa boš s sigurnostjo videl, ali narediš ž njim komu krivico ali ne, in ali ž njim izpolniš svojo dolžnost ali ne. V glavnem se vest večine ljudi vendar vjema v tem, kaj je zlo in kaj je dobro. V splošnem velja načelo: česar si sam želiš, privošči tudi drugim; česar pa sam nočeš, tudi drugim ne priželi.

Se en pomislek tare mnoge ljudi: Čudijo se namreč, zakaj da ne peče vest vseh onih, ki delajo zlo; zakaj se dobi t. zv. ljudi „brez vesti“? Zakaj ne pouči vest tudi njih, ki so vajeni dan na dan ljudi izkoriščati in goljufati, da delajo krivico, da tega ne smejo.

Kdor je sledil mojemu izvajanju, si bo zamogel dati že sam odgovor na to vprašanje: Pri takih „brezvestnežih“ je pač vest v svojem razvoju zaostala, enako, kot je zaostala pri idiotih pamet. Omenil sem že, da je možen celo ta slučaj, da se pri kom vest sploh nič ne razvije. In tak človek se svojih zločinov nikoli ne keša, medtem ko se glede vesti srednje razvit goljuf večkrat zaveda, da ne ravna prav, in takrat se kesa. Ko pa ima spet priliko goljufati, mu je vest prešibka, in goljufa naprej. Takim ljudem je brez dvoma potrebna za uzdo vera, trdno prepričanje, da krasti ne smejo.

In kako se človeku najlažje v zgoji vest? Vest se razvija, ako se človeku da priliko, da sam presoja razna dejanja glede njih pravičnosti. Čim večkrat razmišlja o tem, bolj se v takem presojanju vadi in več zmožnosti si pridobi. Naj se ga ne pusti nič slepo verjeti, marveč naj vedno sam spozna, ali je kaj prav, ali ni prav. V začetku se bo mnogokrat motil, a čim več sposobnosti si razvije, bolj bodo take zmote redke. Ni dobro kopičiti v človeku prepričanja kaj mora in kaj ne sme delati, ker taka prepričanja ovirajo poznejši razvoj vesti, t. j. samostojnega presojanja dobrega in zlega.

(Dalje prihodnjič.)

Jan Dec:

Zveza poljske mladine in poljski agrarci.

Vodilni motiv pri ustvaritvi slovanske zveze agrarne mladine je bilo pravilno prepričanje, da se mora bodoči razvoj slovanskih držav opreti na sile kmetijskega ljudstva. Z ozirom na agrarni značaj teh držav ni nobenega dvoma, da bo kmetijski stan prej ali slej v njih odločilen činitelj in da bo v večji ali manjši meri vtisnil pečat svojega dela in svojega značaja vsem družabnim razmeram. Danes pa je vprašanje agrarne vlade povsodi šele v stadiju želj in stremljenj. In v vsaki slovanski državi je treba ta položaj ocenjevati posebej z ozirom na posebne razmere, na politično zavednost agrarnih slojev in njih pripravljenost, da prevzamejo odgovornost za usodo države v svoje roke.

Na tem mestu hočemo samo razložiti, kako stališče zavzema v tej stvari Zveza kmetijske mladine na Poljskem.

Čitatelji bodo pač vedeli, da je na Poljskem dvakrat imel krmilo vlade v svojih rokah eden najznačilnejših zastopnikov kmetijskega stanu, Wincenty Witos.

V obeh primerih je dejstvo, da je na čelo vlade stopil kmet, bilo bolj priznanje osebnih vrlin poslanca Witos, simbol in napoved, da se bodo razmere na Poljskem razvijale v tej smeri, ni pa še bil dokaz, da so poljske razmere na sploh dozorele za agrarno vlado. Za tako vlado še ni pravega političnega temelja, ker je poljski kmetijski tabor razcepljen in se v vrstah poljskih kmetov še ni vseskozi vkoreninila zavest, da je treba svoje glasove poveriti izključno zastopnikom agrarnih strank. Brez dvoma pa je, da prodira med kmeti agrarna misel tako brzo, da bo kmalu razmerje moči v parlamentu oddalo odločilni vpliv zastopnikom agrarstva.

Ta stran vprašanja pa Zveze poljske mladine ne zanima tako zelo. Ker se z dnevno agrarno politiko ne peča, se ne briga za razmerje moči v posameznih agrarnih strankah in se tudi ne udeležuje v vsakdanji politični borbi. Tako ravna zaradi tega, ker hoče brez škode v lastnem organizacijskem taboru plavati preko nevarnih vrtincev političnih prask in medsebojnih sporov raznih agrarnih skupin, ter zaradi tega, ker je prepričana, da se trajni temelji agrarne Poljske ne bodo ustvarili samo v političnih borbah, ampak pred vsem s počasnim in sistematičnim delom od spodaj, z delom agrarnih gospodarskih in kulturnoprosvetnih organizacij. In ravno pod vplivom teh idej se Zveza pred vsem živahno udeležuje pri delu na onih poljih, kjer nastaja nova narodna kultura, kjer se gibljejo nove duševne in materialne sile kmetijskega življenja.

Da bo kmetska Poljska postala živa resnica, v to verujemo brez vsakega dvoma. Vendar pa ne pozabljamo očitvidne resnice, da se trajna oblika agrarne vlade, ki bi lahko zagotovila blagostanje in zadovoljstvo vseh, ne da osnovati samo na trenutni posesti večine parlamentarnih glasov, ampak mora biti posledica splošne razširjenosti zdrave agrarne kulture med vsemi sloji naroda. Prej mora priti vsa javnost pod vpliv nove kulture, ki prihaja s polj in njiv, ki raste iz vestnega dela dobro organizirane zemlje.

Nikakor ne dvomimo, da ima poljsko ljudstvo v svojem značaju, v svojih sposobnostih in zanimanjih dovolj tvornih prvin in dovolj življenjske sile, ki se bo lahko razlila tudi v ostale sloje naroda. Da kaže poljska kmetska kultura zavojevalne tendence v razmerju do vse ostale družbe, da se vedno bolj zmagovito pojavlja v civilizatoričnem uspehu vsega naroda, za to imamo dovolj dokazov. Vzemimo samo polje književnosti in umetnosti in spomnimo se imena največjega sodobnega pesnika, Jana Kasprowicza, ali zadnjič tako sijajno odlikovanega Wł. Reymonta, ki sta oba izšla iz kmetškega stanu, da ne govorimo o tem, kako je kmetški vpliv oplodil kulturno delo drugih, n. pr. narodne pesmi, Marijo Konopnicko, take pisatelje, kakor sta Tetmajer in Orkan itd. Prezreti ne smemo tudi cele vrste izrednih politikov, ki so izšli iz kmetškega stanu in gospodarske zmožnosti celega sloja kmetov, kakor so n. pr. mali posestniki, ki s tako silo vodijo zmagovito bitko za življenje in povečanje zemlje, še premnogokrat v tujini s krvavo zasluženimi in skrbno privarčevanimi groši. Vse to kaže, da bo Poljska postala agrarna.

Vendar pa ne moremo zapirati oči pred bridko realnostjo sedanjosti in ne moremo pozabiti, da je večina poljskih vasi vsled stoletne zanemarjenosti v politični sužnosti še nezrela za politično državljansko odgovornost, da celo v svojem lastnem gospodarstvu, kar se tiče njega racijonalnosti, še preveč boleha na starokopitnosti in onemogli zaostalosti.

Zato bo delo v gospodarskih in prosvetnih organizacijah po naših vaseh najboljša priprava za bodočo agrarno Poljsko. V tem delu se oblikuje bodoča kmetska moč, v njem se pripravljajo bodoči tvorci in voditelji agrarne Poljske. Zveza poljske mladine se tega dobro zaveda in s tem računa, saj je ravno njej, organizaciji mladega pokolenja, ki dorašča v svobodi, poverjena naloga, da ustvari trdne temelje bodoče agrarne Poljske.

Bodočnost se namreč ne snuje samo na bojnih poljih, ampak tudi v tihem, tvornem delu.

RAZGLEDI

Organizacija.

Iz Št. Ruperta. V nedežo 10. maja, je tukajšnje Društvo kmetijskih fantov in deklet priredilo izlet na kmetijsko šolo na Grm pri Novem mestu. Izleta se je udeležilo kljub slabemu vremenu 42 članov in članic tukajšnjega in 10 članov drugih društev. G. kmet. svet. in ravn.

šole B. Skalicky, ki nas je nad vse prijazno sprejel, je v kratkem, jedrnatem nagovoru očrtal naše sedanje stanje kmetijstva ter važnosti kmetijskih šol. Nadalje sta predavala gg. ing. Malasek in ing. Ciril Jeglič ter nam tudi razkazala vzorno gospodarstvo na posestvu tamkajšnje šole. Uvidehli smo nujno potrebo kmetijskih šol. V našem interesu je, da bodo kmetijske šole čimbolj obiskane; starejši, ki jim to ni več mogoče, naj vsaj z večjim zanimanjem posečajo kmetijska predavanja, ki jih pogostoma prirejajo strokovni učitelji po deželi. Gospodu ing. Malasku in ing. Jegliču, predvsem pa g. ravnatelju Skalickemu se iskreno zahvaljujemo za požrtvovalnost, kakor tudi za prijazno pogostitev pred odhodom.

Uredništvu in lastništvu Umetnostno-zgodovinskega zbornika se tem potom iskreno zahvaljujemo za prijazno naklonjenost, ki sta jo izkazala „Grudi“ s tem, da sta dovolila uporabo njihovih klišejev ter na ta način pomagali dvigniti naš list. Naši čitatelji, zlasti oni, ki vodijo knjižnice po deželi, pa naj pokažejo svojo hvaležnost na ta način, da skrbje po svojih najboljših močeh za to, da ne bo v nobeni večji knjižnici manjkalo navedenega lista. Na ta način si bomo vzajemno pomagali in se z združenimi močmi bližali skupnemu cilju: čim višji prosveti našega naroda.

Po neljubi pomoti smo v zadnjih številkah prezrli list **Zdravje**, čigar uredništvo nam je ljubeznivo odstopilo več člankov, ki jih objavljamo v oddelku „Zdravstvo“. Za uslugo se tu zahvaljujemo, o listu pa še izpregovorimo.

Pomenki in nasveti.

Kmetije, pošiljajte svoje sinove pravočasno v kmetijske šole! Najprimernejša starost kmetijskih mladeničev za vstop v kmetijsko šolo je 16 do 18 let, da dokončajo dveletno kmetijsko-šolsko izobrazbo, preden nastopijo vojaško službo. Ako vstopijo šele z 19 ali 20 leti,

morajo šolanje prekiniti, ko jih kliče dolžnost v vojno službo, pozneje pa ga — če sploh — le težko nadaljujejo in končajo. Nastop vojaške službe se namreč ne prelaga več na poznejši čas, do končanega šolanja, kakor je to bilo po starem zakonu o ustroju vojske. Prav

dobri in vzgledni učenci so pa tudi nekateri starejši kmetijski sinovi, ki vstopajo v kmetijsko šolo šele po odsluženem vojaškem roku, ako resnično lju-

bijo in spoštujejo prelepi kmetijski stan, za katerega se pripravljajo v strokovni šoli. Izjemoma se namreč tudi take sprejema.

Andrej Žmavc.

Po svetu.

Sar Péladan. Poleg realistov, naturalistov, simbolistov in raznih drugih struj pozna moderno francosko šovstvo tudi skupino magov, ki podrejajo književnost sintetičnemu pojmovanju življenja. Služi jim za to, da razkladajo svoje teorije o verskih, filozofskih in političnih vprašanjih. Med mage se štejejo: Lacuria, De Saint-Yves, De Gauta, Pappus, Barlet, Paul Adam, Jules Bois. Pappež vseh okultistov in magov pa je bil Joséphin Péladan (1859—1918), plodovit avtor nadutih knjig kot „Skrajna grehota“, „Spoluverec“ (l'androgyn) itd. Te dni se je osnovalo društvo Péladanovih prijateljev, ki ga počasté z izdajo neobjavljenega njegovega romana „Prevrnjena plamenica“ in najboljših romanov njegove Ethopeje, t. j. zbirke npravstvenih spisov. Péladan je pisal kakor Barbey d'Aurevilly in Suarès eden in isti manuskript s črnim, zelenim, rdečim in drugimi odtenki, kakršna je pač vsebina. Slično otročarijo je zagrešil s prozaičnim imenom Jožefin, ki ga

je nadomestil s kaldejskim: Sar ali magijec. Tudi svojemu priimku je v kaldejščini iskal mistične razlage. Toda filolog Chobaut je pred kratkim razložil, da Péladan, v južni francoščini paladan ali palatan, znači lopatarja, kmeta. In res je pokojni „sar“ potomec languedoških poljedelcev.

A. D.

Wahabit. To je islamska ločina, ki hoče prinesiti islam v prvotno čistočo. Njih voditelj je Ilon Seu, s pravim imenom Abdal Aziz ibn Rahman, vladajoč v Nedju (Nedžedu ali „visoki deželi“). Že 22 let daje dokazov energije in praktičnega zmisla. V njegovi zemlji se govori najčistejše arabsko narečje, ki pa ni isto kakor v koranu. Reformirani islam ali wahabizem se je razširil osobito koncem 18. stol. Še danes se med arabskimi rodovi bijejo boji, kakor so se pred Prerokom in ob njegovem času. Samo britanske misije prinašajo nekoliko izpremembe v iztočne borbe. Kakor znano se je Ibn (sin) Seu polastil Meke.

Prosveta.

Vdova Rošlinka, Golarjeva komedija, ki jo je spomladi izdala Kmetijska tiskovna zadruga, žanje povsod uspehe. O knjigi izpregovorimo posebej v eni

prihodnjih številkih in objavimo tudi avtorjevo sliko.

Nové knjige, ki jih je uredništvo prejelo, objavimo v prihodnji številki.

Listnica uredništva.

Listnica uredništva. Zaradi tega, ker je bilo treba nekaj člankov zaključiti, sem moral, dasi nerad, izpustiti tudi v tej številki nekatera nadaljeva-

nja. Gg. sotrudniki in p. n. naročniki naj mi to oprostite. — Prihodnja (7.) številka izide v rednem terminu.

Josip Petelinc

Ljubljana, Sv. Petra nasip 7
blizu Prešernovega spomenika za vodo

Najcenejši nakup

najboljših šivalnih strojev „GRITZNER“

za rodbinsko in obrtno rabo, nadalje nogavic, žepnih robcev, otroških majc, brisačk, kloba, belega in rujavega platna, šifona, kravat, žlic, vilic, raznih gumbov, sprehajalnih palic, nahrbtnikov, potrebščin za šivilje, krojače, čevljarje, sedlarje in brivce, škarje za krojače, šivilje in za obrezovanje trti. Cepilne nože. Vse na veliko in malo.

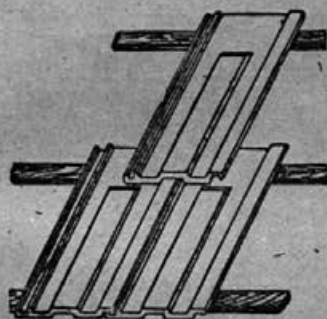
Združene opekarne d. d.

Ljubljana, Miklošičeva cesta 12

preje

Vidic-Knez tovarne

na Viču in Brdu.

nudijo v poljubni množini — takoj dobavno — najboljše preizkušene modele strešnikov z eno ali dvema zareza kakor tudi bobrovcev (biber) in zidne opeke. — Na željo se pošlje takoj popis in ponudba!

**UMETNIŠKI ZAVOD
ZA KNJIGOTISK, KAMENOTISK
LITOGRAFIJO IN OFFSETTISK**

J. BLASNIKA NASL.

LJUBLJANA, BREG 12

IZVRŠITEV VSEH TISKOVIN OD ENO-STAVNE PA DO NAJFINEJŠE OPREME

HOTEL „LLOYD“, LJUBLJANA,

SV. PETRA CESTA

Prenošilca z zračnimi sobami. o Izvrstna kuhinja z mrazilni in gorkimi jedili. o Poleti krasen senčnat vrt o Točna postrežba. o o o o o o o o Sprejemajo se tudi učenke v kuhinjo.

MARIJA TAUSES, lastnica hotela Lloyd

POZOR! **Dekleta in fanti!**

Kupujte obleke in vse potrebščine osobito novosti volnenih, svilnatih, čipkastih rut in šerp za dekleta v domači trgovini pri

„ČEŠNIKU“ LJUBLJANA
Lingarjeva ulica

Ker so cene padle, Vas opozarjam pred nakupom! V zalogi imam blago samo češkega izdelka.

 Postrežba poštena!

Priporočamo vsem rodbinam

Kolinsko cikorijo

Izvrsten pridatek za kavo

EKONOM

osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani

Kolodvorska ulica števil. 7

Ima po najnižjih cenah v zalogi dežel. pridelke, krmila, spec. blago kakor: sladkor v sipi in v kockah, petrolej, kavo, olje, riž ter razne vrste prvovrstnega mila za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete.

Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke in najboljšega splitskega portland cementa
o o o o **„SALONA“ (TOUR).** o o o o